

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΖΩΡΑ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Η ΕΝ ΕΤΕΙ 1822 ΕΦΟΔΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ ΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΝ
ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ», ΤΟΜ. ΙΓ', ΑΡΙΘ. 2

ΑΘΗΝΑΙ
1971

938,539

ZOP

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣ Ι. Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

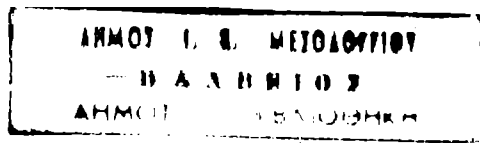
ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ :
ΔΩΡΕΑ

Π. ΚΑΥΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ : 26-11-87

Α. Ε. 9838

Α. Τ. 938.539 ΖΩΡ

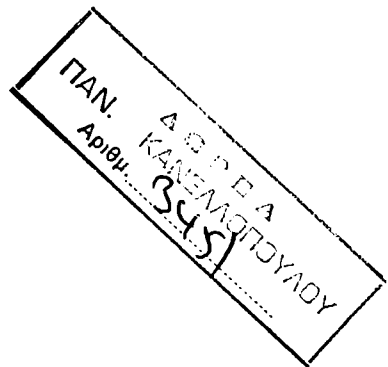

Δ.Ε. 9338
938.539 207

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΖΩΡΑ
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Η ΕΝ ΕΤΕΙ 1822 ΕΦΟΔΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ ΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΝ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ», ΤΟΜ. ΙΓ', ΑΡΙΘ. 2

ΑΘΗΝΑΙ
1971

Η ΕΝ ΕΤΕΙ 1822 ΕΦΟΔΟΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ ΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΝ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ

Μεταξύ των εκθέσεων περί της Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τῶν σωζομένων εἰς τὸ Ἀπόρρητον Ἀρχεῖον τοῦ Βατικανοῦ¹, εὔρηται σύντομοι περιγραφαὶ τῆς κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1822 ἐπιχειρηθείσης κατὰ τῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου ἐφόδου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἣτις τελικῶς κατέληξεν εἰς πλήρη καταστροφὴν αὐτῶν. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἀπὸ τοῦ τελευταίου δεκαημέρου τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου οἱ Τούρκοι, προωθηθέντες ἐκ Λεπενοῦ, εἶχον φθάσει πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν².

Μετὰ πάροδον δύο περίπου μηνῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἀπώλεσαν πολύτιμον χρόνον εἰς ἀκάρπους διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ εἶχον ἀρχίσει νὰ ὑφίστανται σοβαρὰς στερήσεις³, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν αἰφνιδιαστικὴν ἐφόδον κατὰ τῆς πολιορκουμένης πόλεως, ἐπιλέξαντα πρὸς τοῦτο τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ καταλάβουν ἀνετόιμους καὶ ἐξαπίνης τοὺς πολιορκουμένους καὶ οὕτω γίνουιν εὐχερῶς κύριοι τοῦ ὄχυροῦ.

Οἱ Μεσολογγίται ὁμως, πληροφορηθέντες ἐν καιρῷ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνοσ

1. Βλ. σχετικῶς Γ. Θ. Ζώρα, Ἐγνωστα ἔγγραφα τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχεῖου τοῦ Βατικανοῦ περί τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Παρνασσός 13 (1971) 119 - 153, Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου εἰς ἄγνωστον περιγραφὴν τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχεῖου τοῦ Βατικανοῦ, Νέα Ἔστια 89 (1971) 508 ἐπ.

2. Περὶ τῆς πρώτης πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς ἐφόδου τῶν Τούρκων βλ., σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ Δ. Κοκκίνοῦ, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἐκδ. Ε', τόμ. Γ', Ἀθήναι 1968, σελ. 164 ἐπ.

3. Ἐπὶ τοῦ θέματος σάζονται ἐν τῷ Ἀπορρήτῳ Ἀρχεῖῳ τοῦ Βατικανοῦ διάφοροι πληροφοροίαι.

πατριώτου Γιάννη Γούναρη τὰ τεκταινόμενα, ἀντέταξαν σθεναράν ἄμυναν καὶ κατάρθωσαν νὰ ἐπιφέρουν μεγάλας ἀπωλείας εἰς τοὺς ἐπιτιθεμένους, οἵτινες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐγκαταλείψαντες μέγαν ἀριθμὸν νεκρῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Ἡ σημασία καὶ αἱ στρατιωτικαὶ συνέπειαι τῆς νίκης ἐκείνης τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξαν τεράστιαι ἀπὸ πολεμικῆς ἐπόψεως, ἀλλὰ καὶ γενικωτέρας ἀπηχίσεως, διὸ καὶ ὁ ἔθνικὸς ποιητὴς μας ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὴν τὰς γνωστὰς στροφὰς τοῦ «Ὑμνου εἰς Ἐλευθερίαν»¹.

Εἰς τὸ γεγονός τοῦτο τῆς ἀτυχοῦς ἐφόδου τῶν Τούρκων ἀναφέρονται τέσσαρα ἔγγραφα τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ, ἐξ ὧν τὰ δύο συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ Παπικοῦ Γενικοῦ προξένου Κερκύρας, τὰ δὲ ἕτερα δύο ὑπὸ τοῦ ἐν Πρεβέζῃ προξενικοῦ πράκτορος. Καὶ τὰ τέσσαρα ἀπεστάλησαν πρὸς τὴν Segreteria di Stato (= Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν) τοῦ Κράτους τοῦ Βατικανοῦ², τὰ δύο πρῶτα ἀπ' εὐθείας, τὰ δὲ ἕτερα μέσῳ τοῦ Γενικοῦ προξενεῖου Κερκύρας, ἐν τῷ ὁποίῳ συνεκεντροῦντο αἱ ἐκθέσεις τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένων ὑποπροξενείων καὶ διπλωματικῶν πρακτορείων³.

Παραθέτομεν κατωτέρω τὸ κείμενον τῶν ἐγγράφων ἐν μεταφράσει καὶ πρωτοτύπῳ.

1.

Ἐγγραφοῦ τοῦ Παπικοῦ Γενικοῦ προξένου Κερκύρας, ὑπ' ἀριθ. 398, τῆς 11 Ἰανουαρίου 1822⁴.

Ὁ ἀποστολεύς, εἰς σύντομον ἔγγραφον, πληροφορεῖ τὴν Ἁγίαν Ἐδραν περὶ τῆς εὐμενοῦς διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐπαναστάτας ἐξελίξεως τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, μνημονεῦει δέ, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ τὴν λύσιν τῆς πολιτικῆς τοῦ Μεσολογγίου.

Τὸ κείμενον ἐν μεταφράσει ἔχει ὡς ἀκολουθῶς :

---

1. Δ. Σολωμοῦ, Ὑμνος εἰς Ἐλευθερίαν, στροφ. 88 - 122.

2. Γραμματεὺς τοῦ Παπικοῦ Κράτους (= Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν) ἦτο τότε ὁ καρδινάλιος Ercole Consalvi, Γενικὸς πρόξενος Κερκύρας ὁ μαρκήσιος Carlo de Ribas - Pieri καὶ προξενικὸς πράκτωρ ἐν Πρεβέζῃ ὁ A. Nardini. Βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἄγνωστα ἔγγραφα τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 119 ἐπ.

3. Τὰ ὑποπροξενεῖα καὶ προξενικὰ πρακτορεῖα δὲν διεξήγον ἀπ' εὐθείας ἀλληλογραφίαν μετὰ τῆς Segreteria di Stato, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ Γενικοῦ προξενεῖου τῆς Κερκύρας, τὸ ὅποιον ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς εἰς τὸν ἐν Ἀγκῶνι ἀντιπρόσωπον τῆς Ἁγίας Ἐδρας, ὁποθεν διεβιβάζοντο εἰς Ρώμην.

4. Segreteria di Stato, Rub. 292 (ἔτος 1823).

Παπικὸν Γενικὸν προξενεῖον
εἰς τὰ Ἑνωμένα Κράτη τῶν Ἰονίων Νήσων.

Ἄριθ. 398

Πανιερώτατε καὶ σεβασμιώτατε πρίγκιπ¹

Αἱ παροῦσαι πολιτικαὶ συνθήκαι, αἵτινες προκαλοῦν σοβαρὰς ἀνησυχίας εἰς τὴν Ἑψηλὴν Πύλιν, προεκάλεσαν ἀντίστοιχα πλεονεκτήματα εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐπαναστάτας, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἤδη καταλάβει τὸ Ναύπλιον. Ἡ πολιτορξία τοῦ Μεσολογγίου ἤρθη, οἱ δὲ Ἑλληνες παρέμειναν κύριοι τῆς πόλεως. Αἱ Πάτραι, ἡ Μεθώνη καὶ ἄλλα τινὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἀλλὰ δὲν ἀποτελοῦν σοβαρὰ ἐμπόδια εἰς τὰς ἀνενοχλήτους ἐπιχειρήσεις τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἐπικρατοῦν καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν.

Αὐταὶ εἶναι ἐν ὀλίγοις αἱ πολιτικαὶ συνθήκαι τῆς Χώρας αὐτῆς, παρὰ τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ ἐφημερίδων καὶ φατριαζόντων, ἐθεώρησα δὲ οὐχὶ ἄσκοπον νὰ φέρω ταῦτα εἰς γνῶσιν τῆς Ὑμετέρας σεβασμιωτάτης πανιερότητος².

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ ἀνανεώσω πρὸς τὴν Ὑ.Σ.Π. τὸν ἀπεριόριστον σεβασμόν, μεθ' οὗ ἀσπάζομαι ταπεινῶς τὴν Ἱερὰν πορφύραν³.

Τῆς Ὑ.Σ.Π., πρὸς ἣν συναποστέλλω τὰς συνημμένας προκηρξείας, ταπεινότητος, εὐλαβέστατος δοῦλός Σας πάντοτε εὐπειθέστατος ὁ μαρκήσιος Carlo de Ribas

Ἐν Κερκύρα τῇ 11 Ἰανουαρίου 1823

Πρὸς τὸν Καρδινάλιον Κύριον Ercole Consalvi

Γραμματέα τοῦ Κράτους

κλπ. κλπ. κλπ.

Ρώμην⁴

1. Οἱ καρδινάλιοι φέρουν τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

2. Τὴν προσφώνησιν ταύτην ἀναγράφωμεν κατωτέρω διὰ μόνων τῶν ἀρχικῶν Ὑ.Σ.Π.

3. Ἱερὰ πορφύρα εἶναι ἡ ἐπίσημος στολή τῶν καρδινάλιων.

4. Τὸ ἰταλικὸν πρωτότυπον τοῦ ἐγγράφου ἔχει ὡς ἐξῆς :

Consolato Gen.le Pontificio
presso gli Stati Uniti delle Isole Ionie
No 398

E(minentissimo) R(everendissimo) Principe

Le attuali circostanze politiche che sconcertano seriamente la Porta Ottomana hanno procurato dei riflessibili vantaggi alli Greci insurretti, i quali hanno preso la Piazza di Napoli di Romania. L'assedio di Missolongi fu levato, ed i Greci ne rimasero padroni. Patrasso, Medone e qualche altro forte nel Peloponneso sono tuttora in potere de' Turchi, ma non producono un grande ostacolo alle tranquille operazioni de' Greci, che si fanno rispettare per terra e per mare. Queste sono in pochi accenti

2.

**Ἐγγραφοῦ τοῦ Παπικοῦ Γενικοῦ προξένου Κερκύρας, ὑπ' ἀριθ. 400,
τῆς 20 Ἰανουαρίου 1823 ¹.**

Ὁ ἀποστολεὺς ἀναφέρει ὅτι, κατὰ κυκλοφορούμενας φήμας, ἡ ἔφοδος τῶν Τούρκων κατὰ τῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ ἄρσις τῆς πολιορκίας ἐγένοντο τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, με βαρείας ἀπωλείας τῶν ἐπιτιθεμένων.

Τὸ κείμενον ἐν μεταφράσει ἔχει ὡς ἀκολούθως :

*Παπικὸν Γενικὸν προξενεῖον
εἰς τὰ Ἑνωμένα Κράτη τῶν Ἰονίων Νήσων
Ἄριθ. 400*

Πανιερώτατε καὶ σεβασμιώτατε πριγκιπ

Χθὲς ἐκυκλοφορήθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἡ φήμη ὅτι τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον, οἱ Ἕλληνες συνῆσαν μάχην εἰς Μεσολόγγιον μετὰ τῶν Τούρκων, με ἀποτέλεσμα τὴν πλήρη καταστροφὴν τούτων.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀπευθύνωμαι πρὸς τὴν Ὑμετέραν σεβασμιωτάτην πανιερότητα ἔλαβον ἐπισήμως ἔγγραφον, τοῦ ὁποῖου θεωρῶ καθῆκον νὰ ἀποστείλω ἀντίγραφον πρὸς τὴν Ὑ.Σ.Π.

Εὔχομαι πρὸς τὴν Ὑ.Σ.Π. αἰσίαν καὶ διαρκῆ ὑγείαν ὅσον μεγάλη εἶναι ἡ Ὑμετέρα φήμη, ἀσπάζομαι δὲ τὴν Ἱερὰν πορφύραν Σας.

Τῆς Ὑ.Σ.Π.

*ταπεινότητος, εὐλαβέστατος δοῦλός Σας
πάντοτε εὐπειθέστατος*

ὁ μαρκήσιος Carlo de Ribas

Ἐν Κερκύρα τῇ 20 Ἰανουαρίου 1823

---

le circostanze politiche di quel Paese, chechè dicano i fogli e li partitanti, ed io non credo inutile di umiliarle a V.(ostra) E.(minenza) R.(everendissima).

Mi vanto di riprotestare a V. E. R. l'illimitata mia divozione con la quale Le bacio sommamente la S.(acra) P.(orpora).

*U.mo D.mo S.r V.o S.e Obb.mo
Il Marchese Carlo de Ribas*

Corfù 11 Gennaio 1823

Sig. Cardinale Ercole Consalvi

Segretario di Stato

ecc. ecc. ecc.

Roma

1. Segreteria di Stato, Rub. 292 (ἔτος 1823).

Πρὸς τὸν Καρδινάλιον Κύριον *Ercole Consalvi*
Γραμματέα τοῦ Κράτους κλπ. κλπ.
Ρώμην ¹
(Συνημμένον ἐν ἔγγραφον) ².

3.

Ἐγγραφον τοῦ ἐν Πρεβέζῃ προξενικοῦ πράκτορος
πρὸς τὸν Γενικὸν πρόξενον Κερκύρας, ὑπ' ἀριθ. 5, τῆς 24 Ἰανουαρίου 1823³.

Τὴν κατωτέρω ἔκθεσιν ὁ Προξενικὸς πράκτωρ Πρεβέζης εἶχεν ἀποστεί-
λει πρὸς τὸν Γενικὸν πρόξενον Κερκύρας, οὗτος δὲ τὴν διεβίβασε πρὸς τὴν
Ἁγίαν Ἔδραν. Ἐν αὐτῇ παρέχεται σύντομος ἀλλὰ πιστὴ περιγραφὴ τῆς
κατὰ τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων ἐπιχειρηθείσης ἀποπέρας τῶν
Τούρκων πρὸς κατάληψιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς.

Πρέβεζα 24 Ἰανουαρίου 1823

Ἄριθ. 5

Ἐκλαμπρότατε Κύριε Μαρκήσιε.

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ βεβαιώσω τὴν ἐκλαμπροτάτην εὐγένειάν Σας περὶ
τῆς λήψεως τοῦ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 4 τρέχοντος καὶ ἀριθ. 646 ἔγγραφον, λη-

1. Τὸ ἰταλικὸν πρωτότυπον τοῦ ἐγγράφου ἔχει ὡς ἐξῆς :

Consolato Gen.le Pontificio
presso gli Stati Uniti delle Isole Ionie
No 400

E.mo e R.mo Principe

Ieri si vociferò in questa città che nella notte di Natale, vecchio stile, i Greci avessero data una battaglia ai Turchi in Missolungi con la totale perdita di questi. Nell'istante che mi onoro d'indirizzarmi a V. ra Em.za R.ma mi è pervenuto ufficialmente il foglio che in copia mi fo un dovere di umiliare all'E. V. R.

Auguro a V. E. R. una prospera e durevole salute come grande è la Sua gloria. Le bacio la S.(acra) P.(orpora).

Di V. E. R.

U.mo D.mo S.r V.o S.e Obb.mo
Il Marchese Carlo de Ribas

Corfù 20 Gennaio 1823

Sig. Cardinale Ercole Consalvi
Segretario di Stato ecc. ecc.

Roma

(*Con un documento*)

2. Πρόκειται περὶ ἀποσπάσματος ἀρθρου δημοσιευθέντος εἰς ἐφημερίδα τῆς Ἰθά-
κης τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1823.

3. Segreteria di Stato, Rub. 292 (ἔτος 1823).

φθέντος τὴν 23 τρέχοντος μέσῳ τοῦ ἐνταῦθα Ἀγγλικῷ Γενικοῦ προξενείου ¹.

Οὐδεμία ἀπομένει ἀμφιβολία ἐπὶ τῆς πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως εἰς Μεσολόγγιον.

Οἱ Τοῦρκοι, ὑποθέτοντες ὅτι τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον, οἱ Ἕλληνες θὰ εὐρίσκοντο εἰς τοὺς ναοὺς των, συμφῶνως πρὸς τὰ ἔθιμα αὐτῶν, ἐφώρμησαν τὴν ἀγὴν τῆς ἡμέρας ἐκείνης κατὰ τῆς πρώτης τάφρου, μετὰ 800 περίπου Ἀλβανῶν, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ταχῆρ Τσαπάρη Τσάμη.

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον πλήρως ἐνημερωθῆ καὶ ὅτι ἦσαν παρεσκευασμένοι ἵνα τοὺς ὑποδεχθοῦν. Λέγεται ὅτι, ἐνῶ ἦτο ἀκόμη νύξ, διὰ στρατηγήματος, διέταξαν τὸν κήρυκα νὰ διαλαλῇ δι' ἰσχυρᾶς φωνῆς καὶ νὰ προσκαλῆ δῆθεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα συνεκεντρώθησαν ἐντὸς τῆς τάφρου τῆς πόλεως, ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ 500 ἀνδρῶν, οἵτινες εἶχον ἀποβιβασθῆ ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ἐφωδιασμένοι μὲ τρομπόνια. Μόλις δὲ οἱ ἐπιτιθέμενοι εἶχον ἱκανῶς προχωρήσει, οἱ Ἕλληνες ἤνοιξαν ἐναντίον των πῦρ καὶ ἐφόνευσαν μέγαν ἀριθμὸν ἐξ αὐτῶν.

Οἱ ἐναπομείναντες, ἀνερχόμενοι, ὡς λέγουν, εἰς 300 περίπου, προσεπάθησαν νὰ φθάσουν εἰς τὰ ὄχυρά των, εὔρον ὅμως αὐτὰ κατελημμένα ἀπὸ ἑλληνικὰς δυνάμεις, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ Μάρκου Μπότσαρη, αἱ ὁποῖαι, ἀφοῦ ἤνοιξαν ἐναντίον αὐτῶν πῦρ, προεκάλεσαν σύγχυσιν εἰς ὄλον τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, εἰς τρόπον ὥστε οἱ βεζύραι καὶ οἱ ἀγᾶδες εὐρέθησαν ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀποσυρθοῦν ἐσπευσμένως εἰς Βραχώρι, ὅπου φαίνεται ὅτι σκοπεύουν νὰ ἐγκαταστήσουν πρὸς τὸ παρὸν τὸ Γενικὸν στρατηγεῖόν των.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον ὑπέφερε πολὺ ἐκ τῆς πείνης, ὡς εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ἀνακοινώσω πρὸς τὴν ἐκλαμπροτάτην ἐγγένειάν Σας διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 ἐγγράφου μου, ὑπὸ ἡμερομηνίαν τῆς 14ης τρέχοντος ²· ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ τρέφονται μόνον μὲ χόρτα.

Αἱ προμήθειαι αἱ σταλεῖσαι ἐντεῦθεν εἰς Κραβασαράν δὲν ἐξεφορτώθησαν ἀκόμη παρ' ὄλον δὲ ὅτι εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν δὲν ἐσημειώθησαν νέαι ἀποσκευαίσεις ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ὀπλαρχηγῶν, οἵτινες ἔχουν ἐπανέλθει ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν ³, ἐν τούτοις, μετὰ τὰς καταστροφὰς τὰς ὁποίας οἱ

---

1. Ἐπειδὴ τὸ Παπικὸν Κράτος ἐστερεῖτο ἐν Πρεβέζῃ ἐπισήμου διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου, πολλάκις προσέφυγεν εἰς τὴν πάντοτε πρόθυμον μεσολάβησιν τοῦ ἐν Πρεβέζῃ Ἀγγλοῦ προξένου.

2. Ἐν τῷ μνημονευομένῳ ἐγγράφῳ ὁ ἐν Πρεβέζῃ Παπικὸς προξενικὸς πράκτωρ περιέγραφε τὰς στερήσεις τῶν πολιορκούντων Τουρκαλβανῶν καὶ τὴν δυσανασχέτησιν αὐτῶν διὰ τὴν παρατεινομένην πολιορκίαν.

3. Βλ. Δ. Κοκκίνου, Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἐνθ' ἄν., σελ. 184.

Τοῦρκοι ὑπέστησαν εἰς τὸ Μεσολόγγιον, τοὺς δρόμους λυμαίνονται ἰσχυραὶ ομάδες ἐπαναστατῶν καὶ ληστῶν.

Δὲν κατέστη ἀκόμη δυνατὸν εἰς τοὺς βεζύρας νὰ ἀνακόψουν τὰς λιποταξίας ἐκ μέρους τῶν Ἀλβανῶν· οἱ τσάμηδες ἐξακολουθοῦν νὰ λιποτακτοῦν κατὰ μεγάλας ομάδας. Προχθὲς διήλθον τὸν Λοῦρον πλέον τῶν 500 λιάπηδες, οὔτινες, ἐγκαταλείψαντες τὴν Ἀκαρνανίαν, κατηρθύνοντο πρὸς τὰ χωρία των.

Μετὰ ἱκανοποιήσεως ἐπιβεβαιῶ πλήρως τὸ ὑστερόγραφον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 ἐγγράφου μου ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς χολέρας εἰς Ἄρταν καὶ Ἰωάννινα ¹, ἔχω δὲ τὴν τιμὴν νὰ ὑποκλιθῶ μεθ' ὑπολήψεως,

ἐκλαμπρότατε Κύριε μαρκήσιε,
ταπεινότατος καὶ λίαν ὑπόχρεως
δοῦλός Σας

A. Nardini — προξενικὸς πράκτωρ ²

---

1. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπιδημία χολέρας εἶχε προσλάβει σοβαρὰς διαστάσεις εἰς Ἡπειρον. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου σώζονται πολλαὶ ἐκθέσεις τοῦ προξενικοῦ πράκτορος.

2. Τὸ ἰταλικὸν πρωτότυπον τοῦ ἐγγράφου ἔχει ὡς ἐξῆς :

Prevesa li 24 Gennaio 1823

No 5

Illustrissimo Sig^r Marchese

Ho l'onore di accusare a V. S. Ill.ma la ricevuta del suo Foglio in data del 4. corrente N° 646, pervenutomi il 23 corrente per mezzo di questo Consolato Generale Britannico.

Non resta più alcun dubbio sopra un fatto d'armi a Missolongio. I Turchi supponendo che nel giorno di Natale allo stile vecchio i Greci si troverebbero nelle loro Chiese secondo il loro costume, all'alba del giorno assaltarono la prima Fossa al n^o di 800 circa Albanesi, condotti da Tahir Ciapari Ciami.— Sembra però, che i Greci ne fossero pienamente informati, e che si trovassero preparati a ricevergli.— Si dice che, essendo ancora notte, fecero con stratagemma gridare fortemente il loro Banditore per invitarli alla Chiesa, e si concertarono entro la Fossa della Città. Sostenuti da circa 500 uomini che con tromboni si erano sbarcati dalle navi greche e tosto che gli assalitori si erano bene avanzati, i Greci fecero fuoco su di essi, e ne ammazzarono un grande numero. I rimanenti, al numero di circa 300, per quanto dicono, procurarono di riguadagnare le loro trinciere, ma queste le trovarono occupate da un Corpo Greco sotto gl'ordini del Capitano Marco Bozzari, il quale, facendo fuoco sopra gli stessi, misero in iscompiglio tutto l'accampamento ottomano, di modo che i Visiri e Pascià si trovarono nella necessità di frettolosamente ritirarsi via a Vracori, dove sembra, che intendono di stabilire per ora il loro Quartiere Generale.

L'accampamento ottomano, all'assedio di Missolongio ebbe a patire moltissimo dalla fame, come ebbi l'onore di partecipare a V. S. Ill.ma coll'ultimo mio Numero 4, in data 14 corrente. Furono costretti per parecchi giorni di cibarsi di erbe.

Le provvigioni spedite da qui a Cravassarà non furono ancora sbarcate e, quantunque non sieno seguite nell'Acarnania nuove defezioni per parte dei Capitani Greci

Τὸ γεγονός ὅμως τῆς λύσεως τῆς πολιορκίας εἶναι τόσον σοβαρόν, ὥστε ὁ προξενικὸς πράκτωρ ἐπανερχεται ἐπανειλημμένως ἐπ' αὐτοῦ καὶ δι' ἄλλων ἐκθέσεων, εἰς μίαν τῶν ὁποίων ἀναφέρει τὰ ἑξῆς ¹:

Πρέβεζα 5 Φεβρουαρίου 1823

Ἄριθ. 9

Ἐκλαμπρότατε Κύριε Μαρκήσιε

Αἱ τουρκικαὶ ὑποθέσεις εἰς τὰς περιοχὰς ταύτας παρουσιάζουν κατὰ τὸ παρὸν θλιβερὰν ὄψιν, ἂν δὲ καλῶς παρεσκευασμένα καὶ δραστήρια μέτρα δὲν υἱοθετηθοῦν τὸ ταχύτερον, τὸ κακὸν θὰ ἐπιδεινωθῆ.

Πανταχόθεν ἐπιβεβαιοῦται ἡ παράδοσις τοῦ φρουρίου τοῦ Ναυπλίου εἰς τοὺς Ἕλληνας, αὐτοὶ δὲ οἱ Τούρκοι, καίτοι δὲν ἐπιβεβαιῶνουν τοῦτο, πάντως δὲν τὸ διαφεύδουν.

Λέγεται ὅτι οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν τὴν Πύλῃν «τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου», ἐπειδὴ ἡ πόλις παρεδόθη τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου ἐκεῖνον ², κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον, ἀναφέρεται δ' ἐπίσης ὅτι ὠνόμασαν τὸ Μεσολόγγιον «Χριστόπολιν», ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ἀπέκρουσαν οἱ πολιορκημένοι τὴν ἔφοδον τῶν Τούρκων.

Περὶ τὸ τέλος τῆς προπροηγούμενης ἐβδομάδος τὸ εἰς Κορίνθον εὐρισκόμενον σῶμα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ταλαιπωρημένον ἐκ τῆς πείνης, ὑποφέρον ἐκ τῶν ἀντιξοότητων καὶ ἀπειλούμενον, κατὰ τὰ φημολογούμενα, ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρῶνη, προετοιμαζόμενον νὰ βαδίσῃ ἐκ Ναυπλίου ἵνα ἐπιτεθῆ κατὰ τῆς Κορίνθου, ἐγκατέλειπε τὴν θέσιν ἐκεῖνην, ἀφοῦ ἄφησε τὸ φρούριον εἰς χεῖρας ἐνὸς Μπέη Γκέκα, μὲ 400 ἄνδρας καὶ μὲ ἐφόδια δι' ἕξ μῆνας . . . . ³.

ritornati all'obbedienza ottomana, dopo i rovesci avuti dai Turchi a Missolongio, nulla dimeno le strade sono infestate da grosse bande d'insorgenti e di masnadieri.

Non fu possibile fin ora ai Visir di far cessare la diserzione per parte degli' Albanesi: i tsami continuano a disertare in grossi corpi. L'altro ieri ebbero a passare Luro più di 500 liami, reduci dall'Acarnania dirigendosi ai loro villaggi.

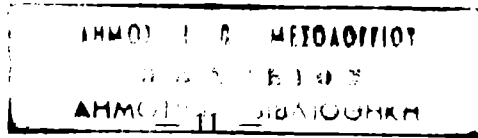
Mi reca grandissima sodisfazione il conformarLe pienamente la Poscritta al mio N° 4 relativamente allo stato della Peste nell'Arta ed in Joannena, ed ho l'onore di riprotestarmi con rispetto.

*Illustrissimo Sig. Marchese
Suo umilis.mo obl.mo servitore
A Nardini - Agente Consolare*

1. Καὶ ἡ ἐκθεσις αὕτη εἶναι ἐκτενής, ἀπευθύνεται δὲ πρὸς τὸν Γενικὸν πρόξενον τῆς Κερκύρας, ὅστις διεβίβασεν αὐτὴν πρὸς τὴν Segreteria di Stato. Κατωτέρω δημοσιεύεται μόνον ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐγγράφου.

2. Πράγματι, τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου παρεδόθη τὴν 29ην πρὸς 30ὴν Νοεμβρίου 1822, ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου.

3. Τὸ ἰταλικὸν πρωτότυπον τοῦ ἐγγράφου ἔχει ὡς ἑξῆς :

Ἡ Ἁγία Ἐδρα παρακολουθεῖ μετὰ προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ δὲ Segretario di Stato εἰς σχετικὰς ὁδηγίας του ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἐν Κερκύρα πρόξενον νὰ τὸν τηρῆ συνεχῶς καὶ λεπτομερῶς ἐνήμερον ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῆς πορείας τῶν πραγμάτων¹.

Ρώμη, Μάιος 1971

Prevesa li 5 Febbraro 1823

No 9

Illustr.mo Sig.r Marchese

Gli affari degli Ottomani in questi Paesi presentano attualmente un doloroso aspetto; e se delle bene calcolate e ben dirette misure non verranno prontamente addotate, il male diverrà peggiore.

Si assicura da ogni parte la resa della Fortezza di Napoli di Romania ai Greci e gli stessi Turchi quantunque non la confermano, non la smentiscono.

Si vuole che i Greci habbian dato il nome di Porta S.^o Andrea per essersi resa la vigilia della festività di quel Santo, al vecchio stile; come puro si dice che abbiano dato a Missolongi il nome di Cristopoli per aver essi respinto nel giorno di Natale l'assalto dei Turchi.

Alla fine della settimana antipassata il corpo di esercito ottomano che si trovava a Corinto travagliato dalla fame, afflito dalla cattiva aria e minacciato per quanto dicono da un corpo di Greci sotto gli ordini del Colocotroni che si preparava di marciare da Napoli di Romania per attaccare Corinto, abbandonarono quella posizione avendo lasciato la fortezza nelle mani di un Bej Giega con 400 uomini e con sei mesi di vettovaglie.....

1. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν ἀφορώντων ἐγγράφων τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον Ἀνακοινώσεώς μας, διὰ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Δ. Ζακυθνοῦ, κατὰ τὴν δημοσίαν συνεδρίαν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς 3ης Ἰουνίου 1971.

